

UCHWAŁA Z DNIA 30 LISTOPADA 2004 R.

I KZP 25/04

1. Artykuł 185a k.p.k. dotyczy zarówno postępowania przygotowawczego, jak i postępowania sądowego.

2. Skład sądu właściwy do przesłuchania pokrzywdzonego w trybie art. 185a § 2 k.p.k. w postępowaniu sądowym określa art. 30 § 1 k.p.k.

Przewodniczący: Pierwszy Prezes SN L. Gardocki.

*Sędziowie: SN T. Grzegorzczak, SA (del. do SN) T. Duski
(sprawozdawca).*

Prokurator Prokuratury Krajowej: A. Herzog.

Sąd Najwyższy w sprawie Macieja L., po rozpoznaniu, przedstawionego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Okręgowy w K. postanowieniem z dnia 29 kwietnia 2004 r., zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

- „1. Czy regulacja art. 185a § 2 k.p.k. odnosi się do postępowania w ogólności, czy tylko do etapu postępowania przygotowawczego;
2. W wypadku, gdy odpowiedź na pierwsze z postawionych pytań wskazywałaby na rozszerzenie tego unormowania również na etap postępowania sądowego, jaki powinien być wtedy właściwy skład sądu?”

uchwalił u d z i e l i ć odpowiedzi jak wyżej.

UZASADNIENIE

Przedstawione Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne sformułowane zostało w następującej sytuacji procesowej.

Sąd Okręgowy w K. rozpoznawał sprawę Macieja L. na skutek apelacji wniesionej przez obrońcę od wyroku Sądu Rejonowego w S. z dnia 23 października 2003 r. Wyrokiem tym Maciej L. został uznany za winnego tego, że „w okresie od 24 stycznia 2003 r. do 21 marca 2003 r. w S. działając w warunkach przestępstwa ciągłego używając przemocy polegającej na przytrzymywaniu głowy i grożąc zabójstwem doprowadził małoletnią Patrycję S. do wykonywania innej czynności seksualnej”, to jest przestępstwa z art. 197 § 2 k.k. i art. 200 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 12 k.k., i za to na mocy art. 200 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 3 k.k. wymierzono mu karę roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności.

Powyższy wyrok zaskarżył obrońca formułując zarzuty określone w art. 438 pkt. 2, 3 i 4 k.p.k. i kwestionując przypisanie oskarżonemu zarzucanego mu czynu zarzucił obrazę przepisów art. art. 4, 5 § 2, 7, 172 i 424 § 1 pkt 1 k.p.k. oraz orzeczenie kary pozbawienia wolności bez warunkowego jej zawieszenia.

Sąd Okręgowy stwierdził, że przed rozpoznaniem zarzutów apelacji winno nastąpić rozstrzygnięcie wątpliwości co do prawidłowości przeprowadzenia przez Sąd Rejonowy w toku postępowania sądowego czynności przesłuchania małoletniej pokrzywdzonej na posiedzeniu w składzie jednego sędziego. W konsekwencji sąd ten sformułował przytoczone na wstępie zagadnienie prawne, które na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia.

Należy przypomnieć, że przepis art. 185a k.p.k. został dodany do Kodeksu postępowania karnego ustawą z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego ...(Dz. U. Nr 17, poz. 155), któ-

ra weszła w życie w dniu 1 lipca 2003 r. W niniejszej sprawie pokrzywdzona była przesłuchiwana w postępowaniu przygotowawczym w dniu 15 kwietnia 2003 r., a więc jeszcze przed wejściem w życie przedmiotowego przepisu. Przesłuchanie przed sądem miało natomiast miejsce w dniu 4 września 2003 r.

Zastępca Prokuratora Generalnego we wniosku złożonym w imieniu Prokuratury Krajowej wniósł o podjęcie przez Sąd Najwyższy uchwały, że art. 185a k.p.k. stosuje się zarówno w postępowaniu przygotowawczym, jak i sądowym, oraz że przesłuchanie pokrzywdzonego w trybie art. 185a § 2 k.p.k. następuje na posiedzeniu w składzie sądu określonym w art. 30 § 1 k.p.k. także wówczas, gdy potrzeba dokonania tej czynności ujawni się w toku rozprawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Celem uregulowania prawnego zawartego w przepisie art. 185a k.p.k. jest przede wszystkim ochrona ofiar przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, które w chwili czynu nie ukończyły 15 lat, przed tzw. wtórną wiktyimizacją ze strony organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, wynikającą głównie z wielokrotności przesłuchań w toku całego postępowania. Celem tym jest również zapewnienie pokrzywdzonemu jak najkorzystniejszych warunków do swobodnego złożenia zeznań w charakterze świadka oraz zminimalizowanie stresu wywołanego przesłuchaniem i odtworzeniem przebiegu przestępstwa, a tym samym powracaniem do związanych z nim przeżyć, które mogą ponadto powodować zaburzenia funkcjonowania organizmu, w tym pamięci. (zob.: L. Falandysz: Pokrzywdzony w prawie karnym i wiktymologii, Warszawa 1980, s. 182; C. Kulesza: Rola pokrzywdzonego w procesie karnym, Białystok 1995, s. 66; S. Waltoś: Proces karny. Zarys systemu, Warszawa 2003 r., s. 377; B. Hołyst: Psychologia kryminalistyczna, Warszawa 2004 r., s. 960; J. Kosonoga: Przesłuchanie pokrzywdzonego w trybie art. 185a k.p.k., Pr. i P. 2004 r. nr 1, s.

63, oraz P. Świerk: Przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego na podstawie art. 185a kodeksu postępowania karnego, Pr. i P. 2004 r. nr 5 s. 149).

Sąd Najwyższy już w uchwale Połączonych Izb Karnej i Wojskowej z dnia 21 grudnia 1972 r. (OSNKW 1973 r. z. 2 – 3, poz. 18) dotyczącej przestępstw zgwałcenia trafnie zwrócił uwagę, iż: „W postępowaniu karnym zawsze należy baczyć, aby w toku czynności procesowych nie narażać osoby pokrzywdzonej na zbędne przykrości, a zwłaszcza należy w miarę możliwości unikać wielokrotnego jej przesłuchiwania.”

Również Sąd Apelacyjny w Lublinie w wyroku z dnia 12 sierpnia 1999 r. (II AKa 98/99, OSN Pr. i Pr. 2000 r., nr 1, poz. 27) podkreślił, że: „Samo postępowanie karne w sprawach o przestępstwo zgwałcenia, łączy się zazwyczaj – nawet przy przestrzeganiu przez organy procesowe wszystkich wymogów proceduralnych – z dodatkowymi przykrościami i cierpieniami psychicznymi osoby pokrzywdzonej, albowiem naruszona jest tutaj jej intymna sfera życia prywatnego, roztrząsane jest wydarzenie, o którym chciałaby ona najchętniej zapomnieć.”

Z kolei Sąd Apelacyjny w Krakowie w wyroku z dnia 15 lutego 1996 r. (II AKa 2/96, OSN Pr. i Pr. 1996 r., nr 10, poz. 20 z glosą aprobującą J. Gurgula Pr. i P. 1997 r. nr 2, s. 115) ocenił „zdecydowanie negatywnie postępowanie karne, w którym pokrzywdzona zgwałceniem zbiorowym była 25 razy wzywana do udziału w czynnościach procesowych, bądź o nich zawiadamiana, a 14 razy żądano od niej zeznań o przebiegu zdarzeń przed coraz to innymi osobami, także w konfrontacji z każdym sprawcą jej krzywdy”, i wskazał na „potrzebę chronienia każdego pokrzywdzonego przed zbędnymi dolegliwościami postępowania karnego”.

Powyżej zacytowane fragmenty uchwały Sądu Najwyższego i uzasadnień orzeczeń sądów apelacyjnych dobitnie wskazują na *ratio legis* przewidzianego w art. 185a k.p.k. ograniczenia w przesłuchaniu osoby po-

krzywdzonej zarówno przestępstwem zgwałcenia jak i pozostałymi przestępstwami z rozdziału XXV Kodeksu karnego.

Znając już *ratio legis* omawianego przepisu należy zwrócić uwagę na jego umiejscowienie w dziale V Kodeksu postępowania karnego zatytułowanym „Dowody”, bez wyraźnego postanowienia o ograniczeniu działania tego przepisu do postępowania przygotowawczego (tak jak to ma miejsce np. w przepisach art. 180 § 2 k.p.k., 203 § 2 k.p.k.) co wskazuje zgodnie z wykładnią systemową, iż ma on zastosowanie nie tylko w śledztwie czy dochodzeniu ale również w postępowaniu jurysdykcyjnym.

Zasadą określoną w art. 185a k.p.k. – jest przesłuchanie jednorazowe (co podkreślono użyciem słowa „tylko”). Od zasady tej przewidziano jednak dwa wyjątki. Po pierwsze: wyjście na jaw okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania i po drugie: żądanie ponownego przesłuchania przez oskarżonego, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego. Użycie słowa: „oskarżony”, a nie słowa: „podejrzany” przy określeniu owych wyjątków także świadczy o braku przeszkód do przeprowadzenia przesłuchania określonego w art. 185a k.p.k. w postępowaniu jurysdykcyjnym. Stanowisko, że przepis ten dotyczy zarówno postępowania przygotowawczego, jak i sądowego reprezentowane jest także w doktrynie. (zob.: T. Grzegorzczak: Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Kraków 2003 r., s. 498; P. Hofmański, E. Sądziak, K. Zgryzek: Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2004 r., t. I, s. 801; R. A. Stefański w: J. Bratoszewski i inni Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2003 r., t. I, s. 856).

W konsekwencji należy przyjąć, że organem uprawnionym do przesłuchania określonego w art. 185a k.p.k. jest sąd, który czyni to zarówno pierwszy raz, jak i ponownie, a także niezależnie od tego czy następuje to w postępowaniu przygotowawczym, czy też w postępowaniu jurysdykcyjnym.

Przechodząc do drugiego pytania należy stwierdzić, że w omawianym przepisie art. 185a § 2 k.p.k. nie została określona właściwość rzeczowa sądu. Stosuje się więc przepisy ogólne. Wynika z nich, że do przesłuchania w toku postępowania przygotowawczego właściwy jest sąd powołany do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji (art. 329 § 1 k.p.k.). Jest to sąd rejonowy, gdyż wszystkie przestępstwa z rozdziału XXV Kodeksu karnego podlegają właściwości tego sądu (art. 25 § 1 k.p.k.). Gdy ustawa ustala inną właściwość, to wyraźnie tak stwierdza (np. art. 250 § 2 k.p.k.). Sąd okręgowy mógłby przesłuchać pokrzywdzonego w trybie art. 185a k.p.k. tylko wtedy, gdyby stał się właściwy do rozpoznania sprawy na zasadzie art. 25 § 2 k.p.k. lub 33 § 2 k.p.k.

Na posiedzeniu w postępowaniu sądowym zgodnie z art. 30 § 1 k.p.k. sąd rejonowy orzeka jednoosobowo, a sąd okręgowy orzeka w składzie trzyosobowym, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej.

Przyjęcie, że przesłuchanie pokrzywdzonego po raz pierwszy lub ponownie w toku postępowania sądowego powinno następować na rozprawie, przekreślałoby sens i cel unormowania przewidzianego w art. 185a k.p.k., gdyż jest ona z reguły jawna (art. 355 k.p.k.). Przewidziane w art. 360 § 3 k.p.k. wyłączenie jawności rozprawy na czas przesłuchania świadka, który nie ukończył 15 lat jest fakultatywne, nie powoduje nieobecności oskarżonego na sali i zawiera ograniczenia wyrażające się w możliwości pozostawania na rozprawie tzw. mężów zaufania (art. 361 § 1 k.p.k.) oraz innych osób (art. 361 § 3 k.p.k.). Natomiast przepis art. 185a § 2 k.p.k. zawiera enumeratywny wykaz osób uprawnionych do udziału w posiedzeniu i oskarżony nie należy do tego kręgu. Dlatego też nie znajduje w tym przypadku również zastosowania unormowanie przewidziane w art. 390 § 2 k.p.k., a polegające na opuszczeniu przez oskarżonego sali sądowej na czas przesłuchania świadka ze względu na krępujące oddziaływanie obecności oskarżonego na świadka.

Przepis art. 185a § 3 k.p.k. nakazuje odczytanie na rozprawie protokołu przesłuchania osoby pokrzywdzonej. Należy przyjąć, że dotyczy to zarówno przesłuchania odbytego w postępowaniu przygotowawczym, jak i przesłuchania odbytego w postępowaniu sądowym. Niezrozumiałe byłoby bowiem zróżnicowanie polegające na tym, że jedynie z pokrzywdzonym przesłuchanym w toku postępowania przygotowawczego skład sądu by się nie zetknął, a zetknięcie takie miałyby miejsce, gdyby pokrzywdzony był przesłuchany w postępowaniu jurysdykcyjnym. Art. 185a k.p.k. nie zawiera takiego zróżnicowania. Przepis ten nie przewiduje również rozwiązania na wzór art. 396 § 2 k.p.k. stanowiącego, że sąd może zlecić przesłuchanie świadka, który nie stawił się z powodu przeszkód zbyt trudnych do usunięcia, sędziemu wyznaczonemu ze swego składu, a także pozwala na zlecenie przesłuchania takiego świadka sądowi wezwanemu. W tym ostatnim wariantcie ze świadkiem nie zetknie się nikt ze składu sądu orzekającego.

Reasumując powyższe należy stwierdzić, co następuje:

Przesłuchanie pokrzywdzonego w trybie art. 185a k.p.k. może następować w postępowaniu jurysdykcyjnym (po raz pierwszy lub ponownie). Odbywa się ono na posiedzeniu w składzie określonym w art. 30 § 1 k.p.k. Jednakże ze względu na znaczenie zeznań pokrzywdzonego dla rozstrzygnięcia sprawy byłoby najbardziej celowe, gdyby przesłuchania na posiedzeniu dokonywał sędzia (sędziowie) biorący udział w rozpoznaniu sprawy.

Z powołanych wyżej względów rozstrzygnięto jak w uchwale.